אור הצפון — דקות תביעות התורה

דקות תביעות התורהעמדנו בשיחתינו הקודמת כמה דיבורה של מרים במשה על אף כוונתה לטובה ולמרות דקות שגגתה, פגע בה ונענשה בגללו בעונש קשה כזה, כאחד ממוציאי הדיבה ומספרי לשון הרע במלוא חומרתם. (ראה המאמר הקודם "אין תחילה וסוף בחכמה").

מעשה מרים מהווה אזהרה לכל בני האדם. לא על מרים לבד בא מעשה זה ללמד כי אם על הכלל כולו, על כל אדם ואדם. התורה מזהירה: "זכור את אשר עשה ה' למרים בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כד). לפי מושגינו, נחשב דיבור בחבירו כלשון הרע רק כשיש בו משום גנות, כשמוצא בחבירו איזו עוולה, אבל מי שיושב ומספר בשבחו של חבירו ומונה את מעלותיו, אלא שהוא שוגה ואיננו מעריך אותו כערך גדולתו, ובפרט כשחבירו אינו מקפיד כלל על כך, לא עולה כלל על דעתנו לראות בדיבור זה איזה פגם. והנה מגלה לנו התורה ממעשה מרים, שאף שאין בדיבור על חבירו שום גנאי עליה אלא שלא העריכהו כראוי והוא מכוון לטובה, ואף שחבירו אינו מקפיד על כך, כי הרי כתוב מיד באותה פרשה "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב), כלומר שמשה לא הרגיש כלל שדיבור זה פוגע בו, ובכל זאת יש בזה משום לשון הרע בכל חומר הדין.

ומופלא ביותר, שבאותה לשון שהתורה הזהירה "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כה), הזהירה גם על זכירת מרים. עמלק נמנה על רשעי אומות העולם הגרועים ביותר, שהתורה אמרה עליו: "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות יז), כלומר, שכל עוד יש עמלק בעולם אין שם ה' שלם ואין כסאו שלם, והתורה מזהירה אותנו שלא ננוח ולא נשקוט בכל הדורות עד שנמחה זכר עמלק. והנה אף על דיבורה של מרים, שלמרות שלא היה בו שום גנאי ולא גרם שום פגיעה או הקפדה כי אם טעות בהערכה וכל הכוונה היתה לטובה, ציותה התורה באותו סגנון שנזכור לעולם להיזהר מכמות זו שלא יהיה בנו שום מעשה הגובל עם איזה שמץ של דיבה או לשון הרע.

ולמה באמת החמירו כל כך בעוון לשון הרע? מפני שפוגעים בכבוד האדם. חז"ל אמרו: "חביב אדם שנברא בצלם אלהים" (אבות ג:יד) שהוא חלק אלוה ממעל.

וזה מה שאמרו חז"ל: "כל מי שהוא שופך דמים מעלים עליו כאילו הוא ממעט את הדמות, מאי טעמה? 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך', מפני מה? 'כי בצלם אלהים עשה את האדם'" (בראשית רבה לד:יד). ולא דוקא בשופך דמים אלא בכל פגיעה שפוגעים באדם כאילו פוגעים בקודשא בריך הוא, כביכול, כפי שאמרו חז"ל: "הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה" (סנהדרין נח:). ולכן גם מי שמדבר סרה בחבירו ופוגע בכבודו, אף שחבירו אינו מרגיש בזה כלל, כאילו מדבר בשכינה ופוגע בכבודו, כביכול. וכן אמרו חז"ל על הכתוב: "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי

במשה" - "מה תלמוד לומר 'בעבדי'? אלא לא עליו העליתם את הסרחון כי אם עליי" (ספרי זוטא במדבר). ואין הכוונה כאן למשה דוקא, כי הרי, כאמור, הזהירה התורה לכל אדם שלא יעשו כמעשה מרים, ואם כן כל מי שמדבר ובכל מי שמדבר, הוא פוגע בצלם האלהים וממילא גם במקור הצלם, כביכול.

ועוד, בזה שאדם מוציא מפיו דברי רכילות ולשון הרע, הוא פוגע בעצמו, בצלם אלהים שלו עצמו, ואף אם אינו מקפיד על כך ואינו מרגיש בזה, חביב האדם שנברא בצלם בעיני ה' והוא מקפיד על כבודו ורואה פגיעה באדם כאילו פגיעה בו, כביכול. וראיה לדבר מעצת המרגלים. המרגלים, נענשו על אשר הוציאו דיבה על הארץ כדברי הכתוב: "וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'" (במדבר יד), ואמרו חז"ל עוד: "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה מרים על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" (במדבר רבה שם). ומה היתה הדיבה הרעה שהוציאו? שאמרו "ארץ אוכלת יושביה", הרי שאף שלא דיברו רעה בשום אדם כי אם בארץ לבד, הוכיחו אותם ממרים ונענשו בעונשים קשים ומרים. ובעל כורחנו שחטאם היה בזה שפגעו בעצם, שלא שמרו את לשונם והוציאו מפיהם דבר שאינו הגון, ובזה שפגעו בכבוד האדם, בכבוד עצמם, פגעו בשכינה, כביכול.

ומכאן כמה צריך האדם לשמור על כבודו ועל מעשיו שיהיו נאים ושלא תצא מהם פגיעה בכבוד שמים. התורה מזהירה אותנו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (דברים ד), שחייבים לשמור על בריאות הגוף, ועל אחת כמה שיש לשמור על הנפש שלא תיפגם חס ושלום. כבר אמור במאמרנו הקודם שמי שאין משאו ומתנו נאה ואין דיבורו בנחת הוא מחלל את ה', כי בזה שהוא גורם שדמות האדם לא תהיה נאה הוא מטיל צל על מי שהוא נברא בצלם דמות תבניתו דאין לך חילול השם גדול מזה. ונמצא איפוא שאף על פי שעבירות אלה הן בין אדם לחבירו, הן נוגעות בעבירות החמורות ביותר שבין אדם למקום.

והנה חז"ל דורשים יסוד זה מהכתוב: "ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי, באמור להם עם ה' אלה" (יחזקאל לו). כמו בעם ה' שאינם מתנהגים כראוי יש חילול כבוד שם שמים - משום שעם ה' המה, כן בכל יחיד שאין הליכותיו נאות ואין התנהגותו עם הבריות מתוקנת, מכיון שהוא נברא בצלם אלהים, יש בזה פגיעה בכבוד הקדוש ברוך הוא, כביכול, וחילול שמו (ראה יומא פו).

ומכאן גם להיפך. שמי שנזהר בדיבורו ושיחתו נאה, הרי שומר על כבוד האדם, ומקדש שם שמים, והוא מקיים בזה את הכתוב: "ואהבת את ה' אלהיך" (דברים ו:ה), שיהא שם שמים מתאהב על ידך, ועליו הכתוב אומר (ישעיהו מט:ג): "ויאמר לו עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (יומא פו.).